

University of Groningen

De Verenigde Nederlanden op zoek naar het oude egypte (1580-1780)- De traditie gevolgd en gewogen.

Smits, Jan

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1988

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Smits, J. (1988). *De Verenigde Nederlanden op zoek naar het oude egypte (1580-1780)- De traditie gevolgd en gewogen*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

INLEIDING

Sinds de zestiende eeuw bezochten behalve kooplieden steeds meer niet-economisch gemotiveerde Noordnederlandse reizigers Egypte. Een aantal van hen toont blijkens bewaard gebleven reisbeschrijvingen (itineraria), onderweg gemaakte aantekeningen of verzamelde antiquiteiten zijn interesse voor de geografie, de geschiedenis en de oudheden van het land. De itineraria werden zowel door geleerden als enigszins geletterden gelezen. De zestiende eeuw speelt hier een rol van geringe betekenis; vermoedelijk heeft de eerste fase van de Opstand zijn tol geëist. Gaandeweg kwam niettemin meer informatie beschikbaar, maar die moest begrepen en doorzichtig gemaakt worden. Met name in de achttiende eeuw is hierin vooruitgang geboekt, al levert de Republiek in die tijd slechts het itinerarium van Heyman en Egmond van der Nyenburg (1758) op, waardoor het werk van Engelse en Franse reizigers wel meer op de voorgrond moest treden. Hun itineraria en studies bevorderden hier te lande herhaaldelijk door middel van een (bewerkte) herdruk de aandacht voor het oude Egypte. We kunnen hun invloed nader aangeven door ze evenals de Nederlandse auteurs te onderscheiden in medici, mathematici, historici en antiquarii.

Het beeld van het oude Egypte in de Republiek werd in hoge mate bepaald door hetgeen in de Bijbel, de klassieken en de Joods-christelijke traditie daaromtrent te vinden was. De meer recente ervaringen met het land completeerden het geheel. Zo ontstond een mengeling van ideeën, positief en negatief, die pas in de achttiende eeuw aanmerkelijk konden worden bijgesteld. De uitgestrektheid van het land en de moeiten die de reizigers er vanwege het klimaat, de landsgesteldheid en de houding van de bevolking ondervonden, hielden de tochten aanvankelijk namelijk beperkt tot de streek van Alexandrië en Gizeh-Sakkara, dus tot Beneden-Egypte. Terwijl in Nederland het onderzoek met behulp van de klassieke teksten voortging, bijvoorbeeld naar de precieze ligging van de oude hoofdsteden Memfis en Thebe, groeide het besef dat nauwkeurige inventarisatie en studie van 's lands oudheden onontbeerlijk was.

Het hiërogliefenschrift was en bleef ondanks Kircherus' inspanningen om tot ontcijfering te komen onleesbaar, maar de overname van inscripties hield tenminste de hoop op een doorbraak levend. In de itineraria is doorgaans geen sprake van een gedetailleerde beschrijving van de hiërogliefen, wel van allerlei uitingen van hoop en - vooral - wanhoop ooit wezenlijk verder te komen.

De piramiden werden samen met de mummies beschouwd als de meest typerende oudheden die het faraonische Egypte had voortgebracht. Zij hebben de eeuwen door de intense belangstelling van reizigers, publiek en geleerden gehad. Het staat te bezien of een en ander ook verdieping van inzicht in de oorsprong, bedoeling en architectuur van deze graven heeft opgeleverd. Ze werden namelijk maar al te vaak in direct verband gebracht met de obeliskken. Het wereldwonder van Gizeh staat centraal in de discussie, tot in de late achttiende eeuw. En daarin bleken tevens de chronologische verbanden allesbehalve duidelijk. De wegen in de tijd waren nog uiterst onzeker, maar die in het landschap liepen vanuit Caïro regelrecht naar de grote piramiden van Gizeh, zodat zelfs de onmiddellijke omgeving van de bouwwerken lange tijd

onbekend bleef. Bovendien waren in Gizeh en Sakkara slechts twee piramiden toegankelijk, die van Cheops en Snofroe. Deze beperking was een belangrijk obstakel voor nader onderzoek van dit graftype. Pas in de late Nieuwe tijd kreeg men meer zicht op de uitgestrektheid en eenheid van Memfis' grafveld. De graven van Gizeh en vooral die van Sakkara werden anders dan de piramiden voornamelijk vanwege de grafinventaris bezocht. Antiquarii en geleerden hadden maar weinig belangstelling voor de bouwwerken zelf. Zij waren op de gevaarlijke tocht door het interieur op zoek naar het fel begeerde mummiebalsem en naar handzame, kleine antiquiteiten. De rotsgraven bij de piramiden van Gizeh hadden in dit opzicht blijkbaar niets meer te bieden, want we vinden ze slechts terloops aangegeven, terwijl die in het Nijldal pas in later tijd bezocht werden, toen ook hun inventaris reeds lang verdwenen was. Maar in deze situatie kon de aandacht zich meer richten op de wandschilderingen en de bijzondere constructie, waardoor deze grafbouw een belangrijke rol bij de datering van de piramiden heeft kunnen spelen.

De eigenlijke betekenis van vorm en functie van de obelisk en zijn verhouding tot de piramide was in Europa lange tijd voorwerp van bespiegeling, die ongetwijfeld mede is veroorzaakt door de aanwezigheid van een aantal authentieke obeliskken in Rome. In Egypte waren de reizigers aanvankelijk alleen bekend met die in Alexandrië en Matarieh bij Caïro.

De sfinx, met als voorbeeld bij uitstek die van Gizeh, werd naar Griekse traditie beschouwd als orakel, maar tevens als beeld van de overstromende Nijl, dus als symbool van de vruchtbaarheid. In Beneden-Egypte troffen de reizigers nauwelijks sfinxen aan.

Midden- en Boven-Egypte bewaarden de resten van indrukwekkende tempels, doch Nederlanders waren opvallend afwezig bij de ontsluiting van deze en andere oudheden stroomopwaarts van Sakkara. Daarvoor moest het geïnteresseerde publiek in de Republiek - naderhand - te rade gaan bij de uitgaven van buitenlanders als Lucas en Pococke, die hier met name ook via hun (Nederlandstalige) herdrukken heel goed bekend waren.

De wens een reeks antiquiteiten zoals mummiefragmenten, beeldjes, canopen en scarabeeën te bemachtigen, ontaardde bij het bezoek aan de graven in een begeerte, waarbij het onderscheid tussen historici en antiquarii vervaagde. Van enige planmatigheid kunnen we niet spreken, al ontstond in de loop van de tijd wel een "toeristische" route. Wij bepalen ons tot de Egyptische antiquiteiten die de hier behandelde reizigers hebben beschreven. We treffen echter maar zelden een gedetailleerde beschrijving en afbeelding van de voorwerpen aan, vermoedelijk omdat die het verhaal ophielden en (volgens uitgever en redacteur) teveel begrip van de lezer vergden. Alleen de mummies vormen hierop een uitzondering. De religieuze en vooral de medische kant van de balseming had een ieders interesse.

Het oude Egypte kon sinds de Renaissance vanuit een veelheid van richtingen benaderd worden, maar die van de reiziger was vrijwel ideaal. Hij immers doorkruiste het land zelf met in zijn bagage de klassieke en eigentijdse verslagen van zijn voorgangers. De nieuwe itineraria die op deze wijze ontstaan en in druk zijn verschenen, tonen iets van de veelzijdige, soms onverwachte, maar vaak ook geijkte kanten van het verband dat in de Nieuwe tijd heeft bestaan tussen de Nederlanden en het oude Egypte.

HO

1.

Ce

ou

en

Ni

kei

ge

Be

gel

da

Eer

hie

mat

omg

was

kla

lij

dit

kru

(12

Fra

vij

gev

afs

De

een

Er

Mid

148

rei

eer

een

van

pas

beg

zul

der

geb

baa

eeu

twe

Pra

in